

Een causaal verband bestaat niet, maar wordt – met een bepaald doel – aan bepaalde gebeurtenissen en/of toestanden toegerekend.

Auteur: Michèle Tewes

"Als de hand de stok niet beweegt, zal de stok niet iets anders bewegen."
– Thomas van Aquino

Al sinds mensenheugenis breken filosofen zich het hoofd over belangrijke vragen des levens. Een vaak terugkerend onderwerp is 'de werkelijkheid': is die zoals wij hem ervaren, een schaduw van het ideaal, of slechts een droom?

Als we het ergens over eens zijn, is dat we het misschien nooit eens zullen zijn. Het antwoord op dergelijke vragen hangt namelijk af van het wereldbeeld dat je aanhangt en het perspectief dat je inneemt.

Zoals er niet zoiets is als 'de' werkelijkheid, zo bestaat 'het' causaal verband ook niet. Het causaal verband is een normatieve kwalificatie, geen feitelijke, die door mensen aan de werkelijkheid wordt toegerekend. Causaliteit in rechte is een juridische kwalificatie om de vestiging en omvang van aansprakelijkheid vast te kunnen stellen. A slaat B, waardoor B schade lijdt. Men zal aanvoelen dat er een connectie bestaat tussen het verwijtbaar onrechtmatig handelen van A en de schade van B. Toch is het etiket 'causaal verband' een menselijke interpretatie die op de gebeurtenis wordt geplakt. Causaliteit en aansprakelijkheid zijn geen vaststaande gegevens, maar hangen af van de vraag waar de grens precies ligt en welke omstandigheden een rol spelen.

De causaliteitstheorieën die in de loop der tijd ontwikkeld zijn bieden een verschillend antwoord op deze vragen. (Zie ook de uitwerking van deze theorieën in casus I.) Ook uit de arresten en teksten die voor dit project zijn gebruikt blijkt dat causaliteit een resultaat is van maatschappelijke ontwikkelingen.¹

¹ HR 24 januari 1950, *NJ* 1950, 293

HR 1 mei 1973, *NJ* 1973, 399

HR 16 juni 2000, *NJ* 2000, 584

HR 19 januari 2001, *NJ* 2001, 524

HR 23 november 2001, 387

HR 7 mei 1985, *NJ* 1986, 821

HR 25 juni 1996, *Ars Aequi* 1997, p. 49-55 annotatie De Hullu

Annotatie 't Hartbij idem, *NJ* 1997, 563

D. Simons, *Ons Burgerrechtelijk delictsrecht*, *Themis* 1902, p. 6-35

G.E. Mulder, 'Causaliteit in het Strafrecht', in: V.H. Davelaar-van Tongeren, N. Keijzer en U. van de Pol (red.), *Strafrecht in perspectief*, Arnhem: Gouda Quint 1980, p. 179-197

M.L.M. Renckens, *Nachtmerrie*, *Verkeersrecht* 1995-7/8, p. 203-207

T. Hartlief, *Causaliteitsonzekerheid: betekenis en reikwijdte van de 'omkeringsregel'*, *Ars Aequi* 2001, p. 452-460

D.T.G.J. Kaandorp, *Rechtspraak. Medische aansprakelijkheid/causaal verband/omkeringsregel*, *Tijdschrift Vergoeding Personenschade* 2002-1, p. 18-25

D. Horemans en S. Veling, *Een college met gezag. De omkeringsregel nader uitgelegd*, *Advocatenblad* 2003-3, p. 117-123

Op dit moment hanteren wij een dubbel causaliteitscriterium. Het vestigen van aansprakelijkheid gebeurt volgens de *conditio sine qua non*-theorie, dit blijkt uit artikel 6:162 BW. De omvang van de aansprakelijkheid wordt toegerekend naar redelijkheid, zoals blijkt uit artikel 6:98 BW.²

In dit dubbel causaliteitscriterium zijn 2 perspectieven op de causaliteitsleer verenigd. Het natuurwetenschappelijk perspectief, volgens welke causaliteit een natuurgegeven is. Gebeurtenissen zijn door natuurwetten, of causale wetmatigheden, als oorzaak en gevolg met elkaar verbonden.

Het juridisch perspectief, waarbij het vooral relevant is het menselijk gedrag binnen de context te begrijpen en de verantwoordelijkheid en eventuele normschending in kaart te brengen.³

Deze perspectieven op de causaliteitsleer komen voort uit twee verschillende visies op de wereld in het algemeen.

Achter het natuurwetenschappelijk perspectief gaat het natuurwetenschappelijk paradigma schuil. Volgens deze positivistische opvatting moeten sociale wetenschappen op gelijke wijze als natuurwetenschappen worden bedreven, geheel volgens het eenheidsideaal. Volgens Poppers metafoor: de wereld als een klok. Hier tegenover staat het geesteswetenschappelijk paradigma. Volgens deze hermeneutische opvatting vormt de bestudering van menselijk gedrag een eigen domein, aangezien menselijk gedrag betekenisvol is en derhalve interpretatie behoeft. Volgens Poppers metafoor: de wereld als een wolk.⁴

Aangezien de natuurwetenschappen vooral gericht zijn op 'Erklären' en de geesteswetenschappen op 'Verstehen', spreekt men ook wel van de 'Erklären-Verstehen'-controverse.⁵

In de concrete casus die voor dit project zijn behandeld herkent men deze verschillende wereldbeelden, hoewel niet zo expliciet tegengesteld als in de hierboven geschetste ideaaltypen. In casus I ligt de nadruk op uitzoeken wat er precies is gebeurd, welke oorzaak had welk logisch gevolg, en is derhalve meer gericht op 'Erklären'. In casus 2 zijn menselijke gedragingen en verwachtingen voorwerp van onderzoek. Meer abstract zelfs de maatschappelijke normen en waarden, en de rechten van mensen. Casus 2 vertoont derhalve meer karakteristieken van 'Verstehen'.

R. Koelewijn, 'Ik wil een 20-weken echo hebben' en Screenen. Verloskundigen willen vrouwen de keuze laten, *NRC Handelsblad* 4 december 2003

M. van den Broek, 'Nederland heeft een probleem', *Volkscrant* 28 november 2003

C.C. van Dam, Aansprakelijkheidsrecht, www.aansprakelijkheidsrecht.com

² M.A. Loth & A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk Recht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 293

³ M.A. Loth & A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk Recht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 293

⁴ M.A. Loth & A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk Recht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 296 – 297

⁵ M.A. Loth & A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk Recht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 292

Natuurlijk gaat het er in casus I ook om bij wie de verantwoordelijkheid voor de botsing ligt, en in casus II kan men zich afvragen of het geboren worden van een gehandicapt kind een logisch gevolg is van de gepleegde onrechtmatige daad. Daarom hanteren wij ook het dubbel causaliteitscriterium dat beide visies in redelijkheid en billijkheid kan verenigen.

Het ene beeld op de werkelijkheid is niet beter of slechter dan het andere beeld. Het is een keuze van de mens om de werkelijkheid – en meer specifiek de causaliteit – volgens een zo passend mogelijk model te interpreteren. Vandaag de dag ligt de nadruk op de hermeneutiek, het recht als tekstwetenschap met de interpretatie en argumentatie als instrumenten.⁶

Het vestigen en de omvang van causaal verband is afhankelijk van het gekozen perspectief of redenering, welke weer afhankelijk is van het gekozen wereldbeeld of paradigma. Causaal verband is derhalve een normatieve toerekening, een juridische kwalificatie

De rechtvaardiging, of het doel, bestaat hierin dat volgens deze redenering het slachtoffer niet met de schade hoeft te blijven zitten. Wij kennen weliswaar het beginsel "ieder draagt zijn eigen schade", maar in veel gevallen levert dat een resultaat op dat wij als onrechtvaardig beschouwen. Middels de vestiging van causaal verband kunnen we de veroorzaker van schade voor (een deel van) de schade aansprakelijk stellen en blijft het slachtoffer gespaard.



⁶ M.A. Loth & A.M.P. Gakeer, *Meesterlijk Recht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2003, p. 232